

УДК 616.8(075.8)–053.6

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.339747>

Ірина Усатова, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9485-6111>
Віталій Пустовалов, кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3737-7381>
Тетяна Король, старший викладач кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0248-324X>
Вікторія Супрунович, кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0238-5066>
Роман Халявка, викладач кафедри спортивних ігор
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0502-3791>

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ОСВІТНЬО-КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Стаття присвячена дослідженню ігрової діяльності як ефективного засобу освітньо-корекційної роботи з дітьми, які мають порушення опорно-рухового апарату (ПОРА). Проаналізовано її вплив на фізичний, соціальний, емоційний та когнітивний розвиток, наведено види ігор, адаптованих до потреб таких дітей, та окреслено форми ігрової діяльності в роботі з дітьми з порушеннями ОРА. Визначено основні принципи організації ігрової діяльності: індивідуалізація підходу, інклюзивність, доступність і безпека, стимулювання розвитку, психоемоційна підтримка, систематичність і послідовність, мотивація і заохочення, співпраця з батьками та фахівцями.

Ключові слова: порушення; опорно-руховий апарат; організація; ігрова діяльність; корекційна робота.

Літ. 6.

Iryna Usatova, Ph.D. (Pedagogy),
Senior Lecturer of the Sports Games Department,
Bohdan Khmelnytskyi National University in Cherkasy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9485-6111>
Vitaliy Pustovalov, Ph.D. (Physical Education and Sports),
Associate Professor of the Sports Games Department,
Bohdan Khmelnytskyi National University in Cherkasy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3737-7381>
Tatyana Korol, Senior Lecturer of the Sports Games Department,
Bohdan Khmelnytskyi National University in Cherkasy
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0248-324X>
Victoria Suprunovych, Ph.D. (Physical Education and Sports),
Associate Professor of the Sports Games Department,
Bohdan Khmelnytskyi National University in Cherkasy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0238-5066>
Roman Khalyavka, Lecturer of the Sports Games Department,
Bohdan Khmelnytskyi National University in Cherkasy
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0502-3791>

PLAY ACTIVITY AS A MEANS OF EDUCATIONAL AND CORRECTIVE WORK OF CHILDREN WITH DISORDERS OF THE MUSCLE-MOTOR SYSTEM

The article is devoted to the study of play activities as an effective means of educational and correctional work with children with musculoskeletal disorders (MSDs). Its impact on physical, social, emotional, and cognitive development is analyzed, types of games adapted to the needs of such children are presented, and forms of play activity in working with children with MSS

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ОСВІТНЬО-КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

disorders are outlined. The main principles of organizing play activities have been identified: individualization of the approach, inclusiveness, accessibility and safety, stimulation of development, psycho-emotional support, persistency and consistency, motivation and encouragement, cooperation with parents and specialists.

The purpose of the study is to substantiate the effectiveness of using play activities as a means of educational and correctional work with children with musculoskeletal disorders.

Research objectives: to determine the principles of organizing play activities taking into account the characteristics of the child; to find out the importance of play activities for children with musculoskeletal disorders; to analyze the types of games used in correctional work.

It has been determined that for children with (MSDs), play performs not only an entertaining, but also an important corrective, socialization, and psychotherapeutic function. The article presents a typology of children with the above-mentioned disorders, a classification of games (didactic, mobile, role-playing, computer). It has been shown that play activities can be a key means of overcoming physical and social barriers, developing self-care skills, and social adaptation. The conclusion is made about the importance of further development and implementation of game methods in special pedagogical practice. Game activity as a means of educational and correctional work with children with musculoskeletal disorders is extremely effective due to its naturalness, motivation, complexity and adaptability. It helps not only to physically correct movement disorders, but also promotes the harmonious psycho-emotional and social development of the child, improves their quality of life and level of social integration.

Keywords: disorders; musculoskeletal system; organization; play activities; correctional work.

Постановка проблеми. У сучасному світі ігрова діяльність вважається одним з найефективніших засобів навчання та розвитку дітей. Особливо це стосується дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, для яких ігри можуть стати не лише способом розваги, а й важливим інструментом корекційної роботи. Проблема організації індивідуального навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату є однією з найактуальніших у теорії і практиці спеціальної педагогіки [5, 1]. У цій статті ми розглянемо значення ігрової діяльності, її вплив на розвиток дітей з обмеженими можливостями, а також принципи та форми до її реалізації в освітньо-корекційній практиці.

Ігрова діяльність – це природна форма активності дитини, у процесі якої вона пізнає світ, розвиває мислення, мовлення, рухові навички, вчиться взаємодіяти з оточенням. У випадку дітей з порушенням ОРА гра стає не просто засобом розвитку, а ключовим елементом у подоланні фізичних, психологічних та соціальних бар'єрів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Літературні джерела свідчать, що впродовж останніх років погіршується стан здоров'я дорослого й дитячого населення. Зберігається стійка тенденція до зростання патології опорно-рухового апарату загалом та серед дітей [2, 58].

Аналіз науково-методичних джерел підтвердив, що цій проблемі приділяли увагу багато фахівців і на сьогодні розроблено чимало лікувально-реабілітаційних комплексів. Однак потрібно впроваджувати в навчально-виховні заклади нові засоби й методики, які б позитивно сприймалися дітьми та спонукали виконувати запропоновані комплекси за допомоги ігрової діяльності [4, 306].

Проблемами організації ігрової діяльності у роботі з дітьми із порушеннями функцій опорно-рухового апарату займалися багато авторів, наприклад, Д. Агафонов, Ш. Азарський, А. Альошина,

В. Бажмін, Н. Богдановська, П. Віндюк, О. Гаяш, Г. Григоренко, Т. Гурковська, Н. Жилка, О. Звіряка, А. Колупаєва, М. Супрун, А. Шевцов, О. Чеботарьова та багато інших. Все це вказує на актуальність обраної теми і необхідність її подальшого розвитку в сучасних умовах.

Більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників (О. Варга, О. Захаров, В. Екслейн, О. Карабанова, Л. Костіна, Г. Лендрет, К. Мустакас, Р. Овчарова, В. Оклендер, А. Осипова, А. Співаковська та ін.) переконані, що гра може бути корисним інструментом для діагностики і корекції будь-яких порушень дитячого розвитку [3, 22].

Ігрова діяльність має надзвичайно важливе значення для всебічного розвитку дітей, зокрема й для дітей з порушеннями ОРА. Вона виконує не лише розважальну, а й корекційно-реабілітаційну, соціалізаційну та навчальну функції.

Мета дослідження: обґрунтувати ефективність використання ігрової діяльності як засобу освітньо-корекційної роботи з дітьми з порушенням опорно-рухового апарату.

Завдання дослідження:

1. Визначити принципи організації ігрової діяльності з урахуванням особливостей дитини.
2. З'ясувати значення ігрової діяльності для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.
3. Проаналізувати види ігор що використовуються в корекційній роботі.

Виклад основного матеріалу. Порушення опорно-рухового апарату (ОРА) у дітей створюють істотні перешкоди для їхнього фізичного, емоційного, соціального та пізнавального розвитку. У таких умовах ігрова діяльність постає як унікальний і надзвичайно потужний засіб корекційного та освітнього впливу.

Порушення ОРА можуть бути як вродженими, так і набутими. Такі діти зазвичай мають труднощі з координацією рухів, м'язовим тонусом, самостійним пересуванням, моторикою, а також супутні

проблеми в когнітивній, емоційній та мовленнєвій сферах. Через обмеження фізичної активності у них часто спостерігаються труднощі в спілкуванні, занижена самооцінка, підвищена тривожність.

Діти з порушеннями опорно-рухового апарату являють собою неоднорідну та поліморфну категорію, як у клінічному, так і психолого-педагогічному аспектах. У залежності від природи порушень опорно-рухового апарату таких дітей умовно можна поділити на кілька груп:

- діти з порушеннями моторної сфери внаслідок захворювань нервової системи (зокрема, хворі на дитячі церебральні паралічі, поліомієліт);

- діти з вродженою патологією опорно-рухового апарату (зокрема, з вродженими вивихами стегна, кривошиєю, клишоногістю та іншими деформаціями стоп, аномаліями розвитку хребта (сколіоз), недорозвитком і дефектом кінцівок, аномаліями розвитку пальців кисті, артрогрипозом тощо);

- діти з набутими захворюваннями й травмами опорно-рухового апарату (зокрема, з травматичними пошкодженнями спинного мозку, головного мозку і кінцівок, поліартритом, захворюваннями скелету (туберкульоз, пухлини кісток, остеомієліт), системними захворюваннями скелету (хондродистрофія, рахіт);

- діти, які мають порушення опорно-рухового апарату спадкової етіології з прогресуючими м'язовими атрофіями (міопатія Дюшенна, невральна аміотрофія Шарко-Марі, аміотрофія Вердинга-Гоффмана тощо).

У педагогічній практиці прийнято також розрізняти категорії дітей з порушеннями опорно-рухового апарату щодо їх психофізичних особливостей і можливостей оволодіння навчальним матеріалом, зокрема:

1) діти з порушеннями функцій опорно-рухового апарату різного етіопатагенезу, які пересуваються самостійно або за допомогою допоміжних ортопедичних засобів і, що мають психічний розвиток, близький до нормального;

2) діти, позбавлені можливості самостійного пересування і самообслуговування, із затримкою психічного розвитку та збереженням мовлення;

3) діти з церебральними паралічами (ДЦП), ускладненими затримкою психічного розвитку, тяжкими дизартричними та іншими мовленнєвими порушеннями;

4) діти з ДЦП, які мають розумову відсталість різного ступеню тяжкості;

5) діти з ДЦП, які мають порушення слуху і зору різного ступеню тяжкості [6, 2–3].

Ігрова діяльність є природним способом взаємодії дитини з навколишнім світом. У контексті спеціальної педагогіки гра має не лише розважальний характер, але й допомагає закріпити знання та навички у доступній формі.

Важливим корекційно-розвивальним завданням у ранньому, а також молодшому та старшому дошкільному віці виступає розвиток довільних рухів, дрібної моторики рук. Формування дрібної моторики видається надзвичайно важливим у світлі оволодіння дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату навичками самообслуговування, предметної, ігрової, трудової, навчальної діяльності. У процесі формування дрібної моторики розвивається просторове сприймання, довільна увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення, тобто активізується вся психічна діяльність дитини. Таким чином, вузько-спеціальне завдання з розвитку дрібної моторики трансформується у магістральне та одне з головних завдань дошкільного періоду.

Форми ігрової діяльності в роботі з дітьми з порушеннями ОРА

1. Рухливі ігри з адаптованими елементами: враховуючи фізичні обмеження, рухливі ігри можуть бути модифіковані – наприклад, використовуються м'ячі різного розміру, ігри сидячи, за допомогою тренажерів чи підтримки.

2. Дидактичні ігри: спрямовані на розвиток пізнавальних процесів, уваги, пам'яті, мислення. Їх можна проводити в індивідуальній чи груповій формі.

3. Ігри на розвиток дрібної моторики: використання конструктора, мозаїк, ліплення, малювання тощо позитивно впливає не лише на фізичний розвиток, а й на мовлення та когнітивні функції.

4. Рольові ігри: допомагають розвивати уяву, комунікативні навички, сприяють кращій соціальній адаптації.

5. Комп'ютерні та інтерактивні ігри: за наявності обмежень у рухливості, використання спеціальних комп'ютерних програм стає важливою альтернативою для формування пізнавальних навичок і взаємодії.

Визначено, що ігрова діяльність є потужним засобом освітньо-корекційної роботи з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату. Вона не лише допомагає в розвитку фізичних навичок, але й сприяє соціалізації (формує навички взаємодії, вчить працювати в колективі), емоційному (знижує рівень тривожності, агресії, сприяє емоційному розвантаженню) та когнітивному (сприяє розвитку моторики, координації рухів, просторової орієнтації). Важливо, щоб ігри були адаптовані до індивідуальних потреб кожної дитини, що дозволить їй максимально реалізувати свій потенціал і відчути радість від навчання та спілкування.

Основні принципи організації ігрової діяльності:

1. *Індивідуалізація підходу.* Порушення ОРА можуть суттєво різнитися, тому важливо адаптувати ігрову діяльність до можливостей кожної дитини. Це включає підбір ігор відповідно до моторних, когнітивних та емоційних особливостей.

Кожна дитина з порушеннями опорно-рухового апарату має унікальний набір фізичних та психічних особливостей. Тому педагог або корекційний спеціаліст має ретельно вивчити стан здоров'я, рівень розвитку рухових навичок, психологічні особливості, інтереси та мотивацію дитини. На основі цих даних підбирається тип гри, складність завдань та форма взаємодії. Наприклад, дитина з обмеженою рухливістю рук може виконувати завдання, що не потребують активного залучення кистей, а дитина з порушеннями координації – вправи, що розвивають баланс і рівновагу.

2. Інклюзивність. Організація ігор має сприяти інтеграції дітей з ПОРА у спільне середовище з однолітками. Важливо створювати умови, за яких дитина відчуватиме себе повноцінним учасником гри. Ігрова діяльність сприяє розвитку комунікативних навичок і соціальної адаптації. Спільні ігри з однолітками або дорослими допомагають дітям навчитися співпрацювати, взаємодіяти, ділитися емоціями і досвідом, розвивати емпатію та соціальну відповідальність. Це особливо важливо для дітей з обмеженими можливостями, які можуть відчувати соціальну ізоляцію.

3. Доступність і безпека. Особливу увагу потрібно приділяти безпеці дитини під час ігрової діяльності. Це включає вибір безпечного простору (без гострих кутів, слизьких поверхонь), використання адаптованих та сертифікованих іграшок і обладнання, а також контроль за правильним виконанням рухів, щоб уникнути травм. Важливо також враховувати фізичний стан дитини, не допускати перевантажень і враховувати її втомлюваність. Варто уникати перешкод, що можуть спричинити додаткову травматизацію або створити фізичні бар'єри.

4. Стимулювання розвитку. Гра має сприяти розвитку рухових навичок, дрібної моторики, мовлення, емоційної сфери, а також когнітивних процесів. Для цього можна використовувати сенсорні іграшки, інтерактивні технології, музичний супровід тощо.

5. Психоемоційна підтримка. Позитивна атмосфера, підтримка дорослих та розуміння з боку інших дітей є важливими для формування впевненості, мотивації та активності дитини у грі. Для успішної корекції дитина має почуватися в безпеці і довірі, бути впевненою у своїх силах. Важливо створити дружню атмосферу, де дитина не боїться помилок, отримує підтримку і розуміння від педагога. Це знижує тривожність, покращує емоційний стан і сприяє активнішій участі в заняттях.

6. Систематичність і послідовність. Ефективність корекційної роботи залежить від регулярності занять. Ігрові вправи повинні проводитись систематично, з поступовим підвищенням складності завдань. Це допомагає дитині поступово розвивати

навички, закріплювати досягнення і не втрачати мотивацію. Кожне заняття має логічно продовжувати попереднє і враховувати поточний рівень розвитку.

7. Мотивація і заохочення. Для дитини важливо відчувати інтерес і бажання брати участь у грі. Тому ігри мають бути цікавими, зрозумілими, викликати позитивні емоції. Педагог може використовувати систему заохочень – похвалу, маленькі нагороди, візуальні стимулюючі елементи, щоб підтримати бажання дитини продовжувати навчання і реабілітацію. Це формує позитивне ставлення до занять і допомагає долати труднощі.

8. Співпраця з батьками та фахівцями. Організація ігрової діяльності повинна ґрунтуватися на консультаціях з педагогами, логопедами, реабілітологами та батьками. Це дозволяє краще враховувати потреби дитини і коригувати ігрові методики. Включення батьків у корекційний процес через ігрову діяльність значно підвищує ефективність реабілітації. Батьки отримують знання і навички для підтримки дитини вдома, що забезпечує продовження занять поза межами спеціалізованих центрів. Це також сприяє зміцненню емоційного зв'язку і підтримці позитивного психологічного клімату в сім'ї.

Дослідження показало, що ігрові заняття для дітей з порушеннями рухової активності дають результати, для кожної дитини – індивідуально. Посилення впливу можна досягти в результаті використання різного спектра ігор та різних рівнів розвитку дітей. Саме через гру дитина пізнає світ, взаємодіє з однолітками, розвивається емоційно, інтелектуально та фізично. Для дітей з ПОРА гра стає не лише джерелом радості, але й потужним реабілітаційним інструментом. Гра – це ефективний метод у роботі спеціалістів. Через неї реалізується корекційно-розвивальна програма. Наприклад:

1. Фізичний розвиток: ігри, що включають рухи, допомагають зміцнити м'язи, покращенню координації та гнучкості. Наприклад, адаптовані спортивні ігри можуть допомогти дітям розвивати фізичні навички, необхідні для повсякденного життя. Також використання м'ячів, бочке або кеглі, які можна грати сидячи, спеціальних тренажерів або ігор на свіжому повітрі може бути дуже корисним.

2. Соціалізація: ігри сприяють розвитку комунікативних навичок, вчать дітей взаємодіяти один з одним, ділитися іграми, вирішувати конфлікти та працювати в команді. Це особливо важливо для дітей з обмеженими можливостями, які можуть відчувати труднощі в соціальних взаємодіях.

3. Емоційний розвиток: ігрова діяльність допомагає дітям виражати свої емоції, вчать їх справлятися з розчаруваннями та радіти перемогам. Це

важливо для формування емоційної стійкості та позитивного ставлення до себе. Малювання, ліплення або конструювання допомагають розвивати дрібну моторику та креативність.

4. *Когнітивний розвиток*: багато ігор сприяють розвитку мислення, пам'яті та уваги. Наприклад, настільні ігри, вони можуть бути використані для розвитку стратегічного мислення та соціальних навичок, або логічні завдання можуть бути адаптовані для дітей з обмеженими можливостями, що дозволяє їм розвивати когнітивні навички.

5. *Корекційно-розвитковий потенціал*: ігри можуть бути адаптовані для конкретних порушень – з використанням спеціальних засобів, технічних пристроїв, сенсорних матеріалів. Наприклад, ігри з використанням тактильних матеріалів, або спеціальні комп'ютерні ігри з адаптивним керуванням.

У корекційній роботі з дітьми, які мають порушення опорно-рухового апарату ОРА, використовують різноманітні види ігор, адаптовані до фізичних можливостей та індивідуальних потреб кожної дитини. Вибір ігор залежить від цілей корекції: фізичної, психоемоційної, когнітивної чи соціальної.

Важливим засобом адаптивного фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту є корекційно-розвивальні рухливі ігри. Вони сприяють формуванню та вдосконаленню життєво необхідних рухів, всебічному фізичному розвитку та зміцненню здоров'я дитини, вихованню позитивних моральних і вольових якостей.

Для дітей з порушеннями розвитку доцільним є застосовування різноманітних корекційно-розвивальних рухливих ігор. Власне, рухлива гра дозволяє ненав'язливо вирішувати безліч корекційно-розвивальних завдань, ініціюючи активність самих дітей (на даному етапі розвитку спеціальної освіти рухливі ігри є базою для існування таких корекційних методик, як: сенсорно-інтегративна терапія, нейрокорекція та інші). Поєднання у рухливій грі трьох компонентів – фізичної вправи, емоційного тренінгу та розумового навантаження – наближує дитину до природного життя, засвоєння елементів соціальних навичок та взаємовідносин, розвитку особистості в цілому. Під час ігор створюється позитивна атмосфера, яка дозволяє дітям та дорослим виплеснути свої емоції назовні, що позитивно відбивається на подальшій поведінці та спілкуванні їх вдома. Тут вони можуть покричати, пошуміти, побігати вдосталь, посміятися приносить лише позитивний ефект від занять.

Рухливі ігри сприяють формуванню та розвитку особистісних якостей дітей: уміння діяти в колективі, кмітливості, організованості, взаємодопомозі, позитивному ставленню до товаришів, контролювати свої дії, уваги, дисциплінованості, уміння долати посильні труднощі [2, 3–4].

Основні види ігор включають дидактичні, рухливі, сюжетно-рольові, ігри-драматизації, а також ігри для розвитку дрібної моторики. *Дидактичні ігри* спрямовані на розвиток пізнавальних процесів, таких як мислення, пам'ять, увага, мовлення. Вони можуть бути з предметами, настільно-друковані, словесні, або комбіновані. *Ігри з предметами*: розвивають сенсорні уявлення, моторику, вчать розрізняти кольори, форми, розміри. Приклади: ігри з мозаїкою, кубиками, природними матеріалами, сюжетними та безсюжетними іграшками. *Настільно-друковані ігри*: формують уміння знаходити схожість, складати ціле з частин, розвивають логічне мислення. Приклади: лото, доміно, розрізні картинки. *Словесні ігри*: сприяють розвитку мовлення, збагаченню словникового запасу, формуванню уявлень про навколишній світ. Приклади: ігри на підбір слів, на розвиток мовних навичок, на узагальнення та класифікацію. *Рухливі ігри* задовольняють потребу дітей у русі, сприяють розвитку координації, спритності, рівноваги, швидкості. Вони можуть бути сюжетними, несюжетними, з елементами спорту. *Сюжетні рухливі ігри*: засновані на певному сюжеті, наприклад, "Коники", "Зайці та вовк", "Сонечко та дощик". *Несюжетні рухливі ігри (ігрові вправи)*: спрямовані на розвиток певних рухів, наприклад, ходьби, бігу, стрибків. *Ігри з елементами спорту*: розвивають координацію, швидкість, силу, витривалість. Приклади: городки, настільний теніс, бадмінтон, футбол. Сюжетно-рольові ігри дозволяють дітям імітувати різні життєві ситуації, розвивають уміння спілкуватися, брати на себе різні ролі, вирішувати конфлікти.

Висновки. Ігрова діяльність є важливою складовою освітньо-корекційного процесу у дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Вона не лише допомагає компенсувати фізичні вади, але й сприяє всебічному розвитку особистості дитини. Комплексне використання ігрових методів у педагогічній практиці дозволяє забезпечити успішну соціальну інтеграцію, розвиток пізнавальної сфери та формування навичок самообслуговування, що є запорукою подальшої якості життя таких дітей.

Перспективи дослідження даного напрямку полягають у пошуках нових стимулюючих можливостей ігрового методу, проведення заняття у формі фізкультурної корекційно-розвивальних рухливих ігор, для підвищення мотивації дітей до рухово-ігрової діяльності, щоб сприяти більш ефективній корекції наявних проблем в опорно-руховому апараті за значеної категорії дітей.

Очевидно, що рішення цієї проблеми полягає в подальшому вдосконаленні лікувально-профілактичних заходів, упровадженні в широку практику інструментальних неінвазивних методів моніторингу [1, 59].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук О.Я. Фізична реабілітація в системі охорони здоров'я дітей зі статичними порушеннями опорно-рухового апарату. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт*. 2017. № 26. С. 58–62. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13544>

2. Заплатинська А., Шевчук Л. Рухливі ігри як засіб адаптивної фізичної культури для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту. *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*. 2020. № 3. С. 57–63. DOI: 10.31654/2663-4902-2020-PP-3-57-63

3. Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Ігрова терапія як засіб психологічної допомоги. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. Рівненський державний гуманіт. університет. Рівне, 2008. Вип. 41. С. 21–24.

4. Середя Л.В., Лянной Ю.О. Порушення функцій опорно-рухового апарату в дітей дошкільного віку як сучасна проблема. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2013. № 1 (21). С. 306–310. DOI: 10.15391/fvsk.2013-1.021

5. Чеботарьова О.В. Організаційно-педагогічні умови індивідуального навчання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2006. 18 с.

6. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату : Рекомендовано Міністерством освіти і науки України / лист Міністерства освіти і науки від 05.12.2012 №1/11-18795. URL: <http://programma-rozvitku-ditey-doshkilnogo-viku-z-porushenniyami-oporno-rukhovogo-aparatu1>

REFERENCES

1. Andriichuk, O.Ya. (2017). Fizychna rehabilitatsiia v systemi okhorony zdorovia ditei zi statychnymy porushenniamy oporno-rukhovoho aparatu [Physical rehabilitation in the healthcare system of children with static musculoskeletal disorders]. *Youth Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka Eastern European National University. Physical*

Education and Sports, No. 26. pp. 58–62. Available at: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13544> [in Ukrainian].

2. Zaplatynska, A. & Shevchuk, L. (2020). Rukhlyvi hry yak zasib adaptivnoi fizychnoi kultury dlia ditei z porushenniamy oporno-rukhovoho aparatu ta intelektu [Outdoor games as a means of adaptive physical culture for children with musculoskeletal and intellectual disabilities]. *Scientific notes. Series "Psychological and pedagogical sciences" Nizhyn State University named after Nikolai Gogol*. No. 3. pp. 57–63. DOI: 10.31654/2663-4902-2020-PP-3-57-63 [in Ukrainian].

3. Lytvynenko, S.A. & Yamnytskyi, V.M. (2008). Ihrova terapiia yak zasib psykholohichnoi dopomohy [Play therapy as a means of psychological assistance]. *Updating the content, forms and methods of teaching and upbringing in educational institutions: collection of scientific works. Rivne State Humanitarian University*. Vol. 41. Rivne, pp. 21–24. [in Ukrainian].

4. Sereda, L.V. & Liannoi, Yu.O. (2013). Porushennia funktsii oporno-rukhovoho aparatu v ditei doshkilnogo viku yak suchasna problema [Musculoskeletal system dysfunction in preschool children as a modern problem]. *Physical education, sports and health culture in modern society: collection of scientific works of the Lesya Ukrainka Eastern European National University*. No. 1(21). Lutsk, pp. 306–310. DOI: 10.15391/fvsk.2013-1.021 [in Ukrainian].

5. Chebotarova, O.V. (2006). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy indyvidualnoho navchannia ditei z porushenniamy oporno-rukhovoho aparatu [Organizational and pedagogical conditions of individual education of children with musculoskeletal disorders]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 18 p. [in Ukrainian].

6. Prohrama rozvytku ditei doshkilnogo viku z porushenniamy oporno-rukhovoho aparatu (2012). [Development program for preschool children with musculoskeletal disorders: Recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine / letter from the Ministry of Education and Science from 05.12.2012 №1/11-18795]. Available at: <http://programma-rozvitku-ditey-doshkilnogo-viku-z-porushenniyami-oporno-rukhovogo-aparatu1>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.07.2025

“Освіта – це не те, що робить учитель, а природний процес, який розгортається спонтанно в людині”.

Марія Монтесорі
італійська лікарка

“Розум прагне мислити. У кожному дарі людської природи закладене прагнення піднятися зі стану бездіяльності”.

Йоганн Генріх Песталоцці
швейцарський педагог

